

РЕЦЕНЗИЯ

Относно конкурс за заемане на академична длъжност
„доцент по право” - 3.6. право (криминология) във ВСУ
„Черноризец Храбър”, обявен в ДВ, бр. 51 от 2015г.

Кандидат: Галина Димитрова Ковачева, доктор по право,
асистент в същия университет

Рецензент: проф. д-р Румен Илиев Марков

1. Кандидатът за доцент по Криминология във ВСУ „Черноризец Храбър” асистент д-р Галина Димитрова Ковачева е единствен кандидат. За участието си в конкурса тя представя 9 труда след придобиването на образователната и научна степен „доктор” през 2012г.

2. В конкурса кандидатът участва с хабилитационен труд – „Корпоративна престъпност” (Университетско издателство ВСУ „Черноризец Храбър”, 2015г., 211 стр.), два параграфа и глава от учебно помагало „Превенция на престъпността на непълнолетните в Република България” и седем доклада.

От представените публикации приемам за рецензиране труда „Корпоративна престъпност”. Учебното помагало е по темата на защитената дисертация, а докладите се съдържат в хабилитационния труд, съответно преработени.

3. Асистент Ковачева е родена на 04. 09. 1976г. в гр. Варна. През 1999г. завършва Юридическия факултет на Икономически университет - Варна. От 2004г. е адвокат, вписана в Адвокатската колегия – гр. Варна, и асистент по криминология (шифър 05.05.20.) в Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър”. През 2012г. защитава докторска дисертация като докторант на самостоятелна подготовка във ВСУ на тема „Превенция на престъпността на непълнолетните”.

През учебната 2014-2015г. асистент Ковачева води лекционни и семинарни занятия по дисциплините „Криминология” и „Престъпност на непълнолетните” със студентите от специалностите „Право” и „ППООР”, редовна и задочна форма на обучение. Предходни години е водила обучение и по „Организирана престъпност”, „Наказателно-изпълнително право”, „Наказателно право”, „Наказателнопроцесуално право” и др. във ВСУ. Кандидатът е съръководител на Правната клиника към Юридическия факултет на ВСУ и на Групата за изследване на престъпността към факултета. Активно участва в организирането на „Лятна научна сесия на Юридическия факултет”.

През периода 2004-2015г. д-р Ковачева участва в 17 национални научни форуми (някои с международно участие) и един международен научен форум.

Д-р Ковачева е член на Българската асоциация по криминология от 2007г. и на Съюза на учените в България от 2010г.

4. Хабилизационният труд на кандидата **„Корпоративна престъпност”** е в обем от 211 страници. Структурата на работата е изградена от увод, четири глави и заключение. Приложена е библиография и резюме на руски и английски езици.

В глава първа „Понятие за корпоративна престъпност” се проследява историческото развитие на концепцията за корпоративна престъпност в САЩ, Западна и Източна Европа. Корпоративната престъпност се дефинира като специфично социално явление, съставляващо съвкупност от престъпления, извършени от членове на легитимна корпорация от името и в интерес на корпорацията, с които се засягат интересите на другите юридически лица, гражданите и обществото като цяло (с. 30-31). Като основни характеристики на корпоративната престъпност се представят – нейната нетрадиционност като социално явление (интелектуална, користна, ненасилствена); латентност; виктимизацията от нея, която е индиректна, масова, с дифузен характер; високата материална и социална цена. В зависимост от кръга на виктимизираните субекти, корпоративните престъпления са разделени на три групи – срещу гражданите и обществото; срещу работниците и служителите; срещу корпорации и други юридически лица. Направен е общ преглед на съставите на престъпления в българското наказателно право, относими към корпоративните

престъпления. Авторът представя тяхната структура, която обхваща престъпления от глава трета, от главите пета до девета „а” и от глава единадесета от нашия НК. Специално внимание се отделя на корпоративната корупция.

Глава втора е посветена на корпоративните нарушения. Застъпва се тезата, че само административните нарушения, извършвани от корпорации са свързани с корпоративната престъпност, но не и дисциплинарните и гражданскоправните нарушения. Към административните нарушения, извършвани от корпорации са отнесени нарушенията на трудовото, потребителското, данъчното, финансовото законодателство, на законите, регламентиращи правилата за конкуренция на пазара и интелектуалната собственост (с. 97).

В глава трета се изследва корпоративната престъпност в България. Стига се до извода, че в предметната структура на корпоративната престъпност в България най-голям дял имат данъчните престъпления, следвани от незавяване на неплатежоспособност, документни престъпления, престъпления против индустриалната собственост и др. (с. 121). Изведени са индикатори и фактори за латентност на корпоративната престъпност. Прави се характеристика на извършителите на корпоративни престъпления (с. 132). Отделено е внимание на причините на корпоративната престъпност в България, както от глобален характер, така и с национално значение. Приема се, че причините представляват комплекс от фактори от икономически, законодателен, управленски и организационен характер (с. 151).

В глава четвърта се разглежда проблематиката на превенцията и контрола над корпоративната престъпност. Представя се международният опит – международното сътрудничество под егидата на ООН и в Европейския съюз и три групи стратегии за превенция и контрол на корпоративната престъпност (система от превантивни, законодателни и мерки за контрол). Специално внимание се обръща на превенцията и контрола на корпоративната престъпност в България. Към мерките за превенция се отнасят мерките от законодателен характер, като се предлагат промени в НК, специалните закони, визиращи административни нарушения; ограничаването на лицензионните и разрешителните режими; мерки от организационен характер; мерки от информационен характер; мерки за съвместна дейност на корпорациите срещу нелоялната

конкуренция; мерки от образователен характер в университетите. Приема се, че основното средство за контрол над корпоративната престъпност е наказанието, предвидено в НК за съответното престъпление (с.182). Настоява се за разработването на Национална стратегия за противодействие на корпоративната престъпност (с. 190). В подкрепа на тезата за важната роля на медиите за превенцията на престъпността, вкл. и на корпоративната престъпност, се привеждат резултатите от проведеня контент анализ на 1733 броя вестници и списания. Сочи се, че в нито един материал не е използван терминът „корпоративна престъпност”.

5. Хабилизационният труд на д-р Ковачева „Корпоративна престъпност” е първото у нас изследване по темата.

Заслужава уважение огромният труд, положен от кандидата. Прегледани са 20 030 НОХД, образувани за периода 2007-2012г., достъпни от единната система за публикуване на съдебните актове. Извадката включва 5092 приключени дела на окръжните съдилища и 14938 – на районните съдилища. Направено е териториално документно проучаване в районен съд – гр. Варна на НОХД по състави на престъпления, които според автора са относими към категорията „корпоративна престъпност”, за периода 2007-2012г. Проучени са и подложени на критичен анализ множество национални и международни правни актове, особено регламентиращите международното сътрудничество срещу корпоративната престъпност. Систематизирана е информацията от контент анализа на медийните публикации. Богатият научен апарат, сам по себе си достойнство на разработката, също говори за творческите усилия на кандидата.

6. Трудът има своите положителни страни. Правилно е застъпеното виждане за липсата на необходимост от въвеждането на корпоративната наказателна отговорност в България (с. 28-29). Според българското наказателно право субект на престъпление може да бъде само физическо лице, а използваното юридическо лице, всъщност е средството или оръдието в механизма на извършването на престъплението. Особеното при корпоративните престъпления, в такива случаи, е алтруистичният мотив на дееца по отношение на използваното от него като средство юридическо лице.

Убедително в глава първа са изведени съществените характеристики на корпоративната престъпност.

Изследвани са корпоративните нарушения в трудовото и осигурително законодателство, на правата на индустриална собственост, против потребителите и др., като фоново явление на корпоративните престъпления в контекста на причините, и мерките за превенция и контрол. Изчерпателно са посочените сферите на корпоративните нарушения.

Обръща се внимание на проблемите при разграничаването на корпоративните престъпления и нарушения и дублирането на административни нарушения по различни специални закони (с. 112-114, 176, 182 и др.).

Направен е обобщен портрет на корпоративния престъпник, съпоставен с този на престъпника с „бяла яка”.

Разработена е система от мерки за превенция на престъпленията в България, извършени в корпоративен интерес, като безспорни са тези от тях, които са насочени към ограничаването на лицензионните и разрешителни режими, мерките от организационен, информационен (диференцираното статистическо представяне на отделните престъпления в икономиката - с. 179) и образователен характер.

Правилен е изводът за подценения превантивен ефект в икономиката на наказанието по чл. 37, ал. 1, т. 7 НК – лишаване от право да се упражнява определена професия или дейност (с. 185,187).

Трудът е написан на ясен и достъпен език.

7. Независимо от своя обем трудът има характер на учебно пособие. През по-голямата част на работата (първите три глави) авторът по-скоро запознава читателя с мнения, становища и изследвания на други автори, отколкото в логическа последователност да развива своята собствена теза. Едва в последната глава асистент Ковачева изоставя позицията на медиатор и нейното присъствие в работата става по-забележимо, което дава основание да признаем донякъде нейния монографичен характер в четвърта глава.

8. За целта на изследването са използвани данни от „Полицейска статистика” за периода 1998-2012г., публикациите „Престъпления и осъдени лица” и „Статистическите годишници на НСИ за периода 2004-2011г. (с.7). Но се оказва, че „информация за корпоративната престъпност в България не може да бъде получена въз основа на статистическите данни поради невъзможност за разграничение на престъпленията, извършени в интерес на корпорации, от останалата съвкупност от престъпления” (с.115). Невъзможността за разграничение се дължи на „статистическото представяне на корпоративните престъпления без диференциация на деянията по определени раздели и глави” (с.47) и на обстоятелството, че „съставите на престъпления, които биха могли да се отнесат към кръга на корпоративните, не са свързани единствено и само с деяния, извършвани от физически лица в интерес на корпорации” (с.53). Наред с неразрешимите проблеми на статистическото отчитане на корпоративната престъпност до момента в България, следва да прибавим и нейната висока латентност (с. 124 и сл.), свързана и с незаявяване на извършените корпоративни престъпления, поради дифузната виктимизация и тяхното нерегистриране (с.122). При това положение, изследването е базирано основно на 194 приключени наказателни дела за периода 2007-2012г. (с.8). Тези дела са не само крайно недостатъчни като брой с оглед на изключителната разнородност на корпоративните престъпления, обхващаща състави от осем глави на НК (с.46), но и поради обстоятелството, „че е изследвана наказаната корпоративна престъпност в България, чийто обем е значително редуциран в сравнение с регистрираната” (с.115), вследствие неразкриването на извършителите и прекратяването на голяма част от наказателните дела или постановяването на оправдателна присъда (с.122). С оглед на всичко това, едва ли можем да приемем представените резултати като достоверни и основаните на тях изводи като убедителни. Не ни учудва, че при изследването на предметната структура на корпоративната престъпност не са установени и липсват корупционни престъпления, престъпленията против работниците и служителите, против потребителите и екологичните престъпления (с.61,64-66, 121, 158), нито пък можем да приемем какъвто и да е извод за причините на корпоративните престъпления в България, основан само на пет наказателни дела (таблица №8 - с.146).

Понятието „корпоративна престъпност” е изградено върху „носещата конструкция” на „съвкупност от престъпления”, които са извършени „в

интерес на корпорацията” (с. 30-31, 207). Всъщност това е мотивът на физическото лице – субект на корпоративно престъпление. Изобщо не изследвано как този мотив се отразява на степента на обществената опасност на отделните видове корпоративни престъпления в сравнение с другите престъпления от същия вид, с оглед на сериозното обосноваване на евентуални предложения за създаване на квалифицирани състави или състави на нови престъпления в нашия НК. Без такова изследване направените предложения за промени в НК не могат да бъдат приети като достатъчно обосновани. Отделно от това, някои от тях са неубедителни (без „да е установен нито един случай на активен подкуп, извършен от името на корпорация” се предлага въвеждането в НК на „разпоредба за категориите лица, които действат като коруптьори...в интерес на юридическо лице, в това число и корпорация” - с.66; също и предложението на с. 71-72).

9. Могат да бъдат направени редица конкретни бележки.

В таблица №3: Структура на престъпленията, относими към корпоративната престъпност в Особената част на Наказателния кодекс към 2012г. (с.46-47) са пропуснати съставите на престъпления по чл.чл. 227, 233, ал.2, 234, ал.2, 235, ал.2, 239, ал.2, 252, ал.2, 253, ал.2,3, 255, ал.2,3, 310, 311, 313, ал.2, 352, ал.3, 353б, ал. 2,3 НК. От друга страна неоснователно са включени съставите по чл. 226, ал.1, 227е, ал.1 и чл. 259а, ал. 1 НК (чието действие е прекратено поради обявяването му за противоконституционен с РКС №14 – ДВ, бр.98 от 2000г.; вж. също и с.99).

На с. 17 се приема, че „преди всичко, характерно, за корпорацията е, че тя осъществява търговска дейност и акумулира корпоративен капитал”, че при нея „водещ е не персоналният състав, а корпоративният капитал” и така „тя би могла да се отнесе към видовете дружества, наричани още „капиталови търговски дружества”. Чл. 64, ал. 3 от Търговския закон изрично обявява командитното дружество с акции по ал.1, т.5 на същата разпоредба за капиталово. Следователно тезата на с. 17 че към корпорациите не могат да бъдат отнесени тези дружества е погрешна, а изводът на с. 19 – непълен. Тази неточност рефлектира в самото понятие „корпоративна престъпност”, чийто елемент е „в интерес на корпорация”.

На много места се използва всъщност безсмисления израз „престъпление, извършено от името и за сметката” на корпорация, търговско дружество и др. подобни (с. 19,22,180 и др.). Ако все пак по аналогия с действието от чуждо име и за чужда сметка на лице с представителна власт по гражданското право, се опитаме да намерим някакъв смисъл, ще сме принудени да приемем, че след като „престъплението е извършено от името” на юридическото лице, то е страната (заедно с държавата) по наказателното правоотношение, респ. то е субектът на престъплението, а не действащото „от негово име” физическо лице; а след като престъплението е извършено за „негова сметка”, излиза, че правните последици или наказателната отговорност възниква в неговата правна сфера, следователно юридическото лице е субектът, който следва да понесе наказателната отговорност. Този израз, заедно с други, които срещаме в работата, като – престъпление извършено от корпорация или поведение (дейност) на корпорация са недопустими от позицията на българското наказателно право, и поставят под съмнение последователността на разбирането на автора за физическото лице като единствено възможен субект на престъпление (с. 28-29) и, разбира се, са в директно противоречие с него.

Неприятно впечатление за компилация оставят: хибридно съчетаване на включването на административни нарушения във феномена „корпоративната престъпност” (с. 22-23), повлияно от разработките по криминология в САЩ (с. 21), в противоречие с разбирането на нашата криминология, включваща в понятието „престъпност” единствено престъпления (с. 22), с разбирането за нейното съдържание в рамките на икономическата престъпност, характерно за Източна Европа и с физическото лице като единствено възможният неин субект (с. 28), което пък противоречи на концепцията, възприета в САЩ за корпорацията като субект на престъпление и наказателна отговорност; механичното събиране на мненията на с. 37 в извода на същата страница, дори изрично подчертано („Следователно...”); аргументирането на изведените основни характеристики на корпоративната престъпност с привеждането на чужди мнения (с. 32-33).

На с. 56, 176 се предлага изменение на състава на чл. 225а НК, който обаче е отменен (ДВ, бр. 1 от 1991г.).

На с. 41 и сл. авторът разделя корпоративната престъпност на три големи групи въз основа на разграничителния критерий на виктимизираните субекти. В първата група са включени „корпоративните престъпления срещу гражданите и обществото като цяло”. Не се държи сметка за фундаменталната постановка на наказателното право, че всяко едно престъпление в крайна сметка е насочено и засяга „обществото като цяло”, и в това се изразява неговата обществена опасност. Отделно от това в Таблица №2 на с. 41 „корпоративните престъпления срещу интелектуалната собственост” са отнесени към третата група (корпоративни престъпления срещу корпорации и други юридически лица), като се пренебрегва обстоятелството, че същите престъпления, според нашия НК, са против правата на гражданите (Таблица №3 на с. 46); корпоративната измама в Таблица №2 е включена в първата група, а на следващата страница, се твърди, че се виктимизират кредиторите, престъпленията срещу които според таблицата са от третата група.

На с. 53 погрешно деяния от „престъпленията по служба” (глава осма, раздел втори НК) се обявяват за „икономически престъпления”.

На с. 67 неправилно „търговецът с влияние” по чл. 304б НК се третира задължително като длъжностно лице, при това от „политическия и управленски елит, т.е. с високо служебно положение в обществото”.

Неясно защо такива „класически” корпоративни престъпления срещу работниците и служителите като тези по чл. 123 и чл. 136 НК не са били включени в изследването, само заради обекта им – престъпления против личността (с.70).

Посегателството срещу информационна база данни чрез нерагламен тиран достъп до компютър е престъпление по чл. 319б, а не по чл. 216, ал. 3 НК (с. 75).

Противоречива е позицията на кандидата по въпроса за обществената опасност на корпоративните (административните) нарушения. От една страна се възприема становището, че те нямат общественоопасен характер (с.97), а от друга, и то още на същата страница, се приема обратното, както и, че степента на обществената опасност е основният критерий за отграничаването им от корпоративните престъпления (с.97,104-5,109).

Неприемливо е предложението на с.176 да се поясни в допълнителна разпоредба кои лица се включват в понятието „търговец” с оглед конкретизирането на субекта на някои престъпления. Ясно е, че това е едноличен търговец по смисъла на чл. 56 от глава осма „Търговец-физическо лице” на част втора „Видове търговци” от Търговския закон.

За съжаление, с оглед на изложеното, съм принуден да дам следното

З А К Л Ю Ч Е Н И Е

На основание чл. 26, ал. 2 от Закона за развитието на академичния състав в република България на кандидата за заемане на академичната длъжност „доцент” във ВСУ „Черноризец Храбър” д-р Галина Димитрова Ковачева давам **отрицателно заключение** за избора ѝ на тази длъжност.

11 ноември 2015г.

Рецензент:

(проф. д-р Р. Марков)